

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס דיני ממונות בתורת התנאים: מדרשי ההלכה והמשנה

ד"ר אלישיב שרלו | המחלקה לתלמוד

The Tannaitic Civil Law: Midrash and Mishnah | 09-6472-01

הרצאה	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
ב	סמסטר:
שלישי, 16:00	יום ושעה:
_____	שעת קבלה:
_____	מייל מרצה:
_____	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

"הרוצה שיחכים – יעסוק בדיני ממונות" קובעת המשנה בסוף מסכת נזיקין. בשיעור ננסה להחכים באמצעות לימוד דיני ממונות שהם "כמעין הנובע", ולחפש את מקורות הנביעה שלהם. לצד המבט הרחב על דיני ממונות נתמקד בשתי שאלות מרכזיות בנוגע למסכת נזיקין – הסמסטר הראשון יעסוק בקשר שבניה ובין ספרות הבית השני, והסמסטר השניה ביחסים שבין המשנה ומדרשי ההלכה בענייני ממונות. מבחינה זו הקורס יתן גם רקע על ספרות הבית השני ועל יחסי המשנה והמדרש.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

הלומדים יתארו את השורשים המגוונים של דיני הממונות התנאיים ואת האופנים שבהם המקורות עובדו בידי התנאים. התלמידים יכירו את ספרות המחקר העיקרית בנושא זה ואת הדיונים העכשוויים. בנוסף, התלמידים יכירו את הספרות היהודית המגוונת של ימי הבית השני ויפתחו דרכים לעבוד איתה כדי לשחזר את התפתחות ההלכה. התלמידים ילמדו להעריך סוגים שונים של חוק בהתאם למסגרתם ולזהות מעברים בהגדרת החוק. כמו כן, התלמידים יקבלו רקע בנוגע למדרשי ההלכה השונים וליחס שבין המשנה והמדרש, ויפתחו מתודולוגיה לניווט בתוך מערכת הקשרים הסבוכה שבין החיבורים. לבסוף, התלמידים ידונו בשאלות רוחב ועומק בנוגע למהותם של דיני הממונות התנאיים: משפט לעומת דת, מוסר לעומת חוק, ועוד.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

התלמידים יידרשו להכין חומרים לפני כל שיעור ולהיות שותפים פעילים לדיון בכיתה. כמו כן, התלמידים יקבלו עידוד לערוך מחקרים משלהם על נושאי הקורס ולהציגם לפני הכיתה כתחליף – מלא או חלקי – למבחן.

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	פתיחה: מדרש ומשנה			
2	מכילתא דר"י מסכתא דנזיקין (ארבעה אבות)			
3	מכילתא דר"י מסכתא דנזיקין (שומרים)			
4	מכילתא דר"י מסכתא דכספא (השבת אבדה)			
5	מכילתא דרשב"י (השבת אבדה)			
6	מכילתא דרשב"י (ארבעה אבות)			
7	ספרא (חבלות וריבית)			
8	ספרא (הונאה, מידות ומשקלות)			

9	ספרי דברים (השבת אבדה)		
10	ספרי דברים (משכון ושכר שכיר)		
11	ספרי במדבר וספרי זוטא (גזל הגר)		
12	ספרי במדבר וספרי זוטא (נחלות)		
13	מכילתא לדברים וספרי זוטא לדברים		
14	מבט מלמעלה: מסכת נזיקין והמדרש		

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
השתתפות פעילה (הכנת המקורות ושותפות בדיון)	15% מהציון הסופי
עבודה מסכמת (תוגש בשני שלבים)	85% מהציון הסופי

דרישות הקורס

הנוכחות חובה.

דרישות קדם

אין.

ביבליוגרפיה (מיקוד יינתן בהתאם לקצב ההתקדמות):

D. Daube, 'The Civil Law of the Mishnah: the Arrangement of the Three Gates,' *Tulane Law Review*, XVIII (1944), pp. 351–407 (=C. Carmichael (ed.), *Collected works of David Daube*, Vol. 1, Berkeley 1992, pp. 257–304)

B.S. Jackson, *Wisdom Laws: A Study of The Mishpatim of Exodus 21:1-22:16*, Oxford 2006

J. S. Milgram, *From Mesopotamia to the Mishnah: Tannaitic Inheritance Law in its Legal and Social Contexts*, Tübingen 2016

ח' אלבק, 'לאופיין של ההלכות בסדר נזיקין', סיני, נ (תשכ"ב), עמ' צו-קד

ל' אליאס בר-לבב, מכילתא דרשב"י פרשת נזיקין, ירושלים תשע"ד

י"נ אפשטיין, מבואות לספרות התנאים, ירושלים תשי"ז

ה' בייטנר, עיונים במשנת ספרי זוטא ובדרכי שילובה במדרש, עבודת דוקטור, ירושלים תשע"ח

י' ברנד, 'אבות נזיקין' – שיטות משפט במדרשם של תנאים, מדעי היהדות, 46 (תשס"ט), עמ' 17–40

ע' גבריהו, הלואה בריבית בספרות חז"ל, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשע"ט

ע' גבריהו, 'דיני החבלות בתורת התנאים', תרביץ, פו (תשע"ט), עמ' 533–574

ב' דה-פריס, מחקרים בספרות התלמוד, ירושלים תשכ"ח

ד' הנשקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים: סוגיות בידי שומרים, רמת גן תשנ"ז

א' ווייס, 'הפלוגתא בפירוש מילת 'מבעה' בבבלי ובירושלמי', בתוך: הנ"ל, על המשנה, תל אביב תשכ"ט, עמ' 1–15

א' וסטרייך, 'מ"תנא שור וכל מילי דשור" עד "בור שחייבה עליו תורה": על משנת בבא קמא, עריכתה ונוסחיה וזיקתם לתפיסת דיני הנזיקין', נוס, 20 (2021), עמ' 1–25

מ' כהנא, "שיקור" ו"שינוי" – עיון בפרשנות הפרשנות ובההדרת המקורות, לשוננו, נה (תשנ"א), עמ' 77–88

מ' כהנא (מהדיר), ספרי במדבר: מהדורה מבוארת, א–ד, ירושלים תשע"א–תשע"ה

מ' כהנא, ספרי זוטא דברים, ירושלים תשס"ג

מ' כהנא, 'מבוא למדרשי התנאים', בתוך: ד' רוזנטל ואחרים (עורכים), ספרות חז"ל הארץ-ישראלית: מבואות ומחקרים, ירושלים תשע"ח, עמ' 137–177

מ' כהנא, 'הדרשות במשנה וההלכות במדרש: בחינת זיקות גומלין', תרביץ, פד (תשע"ו), עמ' 17–76

ש' ליברמן, ספרי זוטא (מדרשה של לוד) II: תלמודה של קיסרין, ניו יורק תשכ"ח

י' מילגרם, 'מן המזרח הקדום ועד למשנה: הלכות הירושא של התנאים בהקשרן המשפטי והחברתי', שנתון המשפט העברי, ל (תשע"ט–תש"ף), עמ' 129–181

י' פורסטנברג, 'משנה עוקרת מקרא: עדויות לעיצוב ההלכה כנגד המקרא בעריכת המשנה', JSIS, 16 (2019), עמ' 1–20

י' פורסטנברג, 'מספרות ההלכה הקדומה לחוק הרומי: לתולדות התהוותם של פרקי בבא מציעא', תעודה, לא (תש"ף), עמ' 537–570

א' רוזן-צבי, נוסח עריכה והרמנויטיקה במכילתא דרבי ישמעאל כספא, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשע"ו

י' רוזן-צבי, בין משנה למדרש: קריאה בספרות התנאית, רעננה תש"ף